

پژوهشگاه قوه قضائیه

مطالعه تطبیقی جایگاه دادگاه‌های اداری

در نظم قضایی

۹۵۴۰۰۳۰۲

سرشناسه	تنگستانی، محمدقاسم
عنوان و نام پدیدآور	مطالعه تطبیقی جایگاه دادگاههای اداری در نظم قضایی / نویسنده محمدقاسم تنگستانی
مشخصات نشر	تهران: قوه قضائیه، مرکز مطبوعات و انتشارات، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	۶۳ ص؛ ۵/۱۴ × ۵/۲۱ س.م.
شابک	978-600-8485-94-0
وضعیت فهرست نویسی	فیب
موضوع	دیوان عدالت اداری -- قوانین و رویه‌ها
موضوع	Administrative court of Justice -- Rules and practice
موضوع	آیین دادرسی اداری -- ایران
موضوع	Administrative procedure-- Iran
موضوع	رویه قضایی -- ایران
موضوع	Jurisprudence --
موضوع	آیین دادرسی اداری -- فرانسه
موضوع	Administrative procedure -- France
موضوع	مقارن قضایی
موضوع	Comparative law
شناسه افزوده	پژوهشگاه قوه قضائیه، مرکز مطبوعات و انتشارات
رده بندی کنگره	۱۴۴۲KMH ۱۳۹۶، ۹۵۰۹۵۰۳/۵
رده بندی دیویی	۳۴۷/۵۵۰۳
شماره کتابشناسی ملی	۴۷۳۹۷۲۰

وبسایت: www.ijri.ir کدپستی: ۱۹۸۲۸۴۶۵۱۴، تلفن: ۰۲۱-۲۲۰۹۲۰۶۱
نشانی: بزرگراه چمران، بزرگراه یادگار امام بعد از خروجی اولین درکه پژوهشگاه قوه قضائیه

عنوان: مطالعه تطبیقی جایگاه دادگاههای اداری در نظم قضایی

نویسنده: محمدقاسم تنگستانی

ناظر علمی: دکتر عباس توازنی‌زاده

ناشر: مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضائیه

قیمت: غیرقابل فروش

تیراژ و نوبت چاپ: ۲۲۰ نسخه - اول ۱۳۹۶

چکیده

اهمیت و تمایز دادرسی اداری نسبت به سایر انواع دادرسی (در دعاوی حقوقی و کیفری) علاوه بر ابعاد فنی و تخصصی موضوع دعاوی اداری، به جهت بعد سیاسی دعاوی یادشده نیز هست. ساختار دادرسی اداری در کشورهای مختلف، به شکلی واحد، لزوماً ذیل قوه قضاییه طراحی نشده است. امر یادشده تا حد قابل توجهی، متأثر از تاریخ سیاسی هر کشور و نیز برداشت مورد نظر از نظریه تفکیک قواست به طوری که قرار گرفتن دادگاه‌های اداری فرانسه ذیل دستگاه قضایی این کشور، مغایر با تفکیک قوا تلقی شده و نظام دادرسی اداری این کشور داخل قوه مجریه تعبیه شده است. این در حالی است که در سایر کشورها مراجع (قضایی) رسیدگی کننده به دعاوی اداری، محل قوه قضاییه / دستگاه قضایی تشکیل شده‌اند. در کشورهای اخیر به منظور تأمین اقتضات دعاوی اداری سعی شده است از طریق رسیدگی تخصصی به دعاوی مزبور و تأثیر پینی آیین دادرسی مناسب و ایجاد دادگاه‌های اختصاصی (حسب مورد) به دعاوی مزبور رسیدگی شود.

در نظام حقوقی ایران، دیوان عدالت اداری ظاهراً و بنا به نظر برخی نویسندگان حقوقی با اقتباس از الگوی دادرسی اداری در کشور فرانسه ایجاد شده است؛ کشوری که وقایع تاریخی مربوط به پس از وقوع انقلاب (سال ۱۳۵۷) نقش به‌سزایی در استقلال دادگاه‌های اداری آن از دستگاه قضایی داشته است. البته باید اذعان داشت که تفاوت‌های قابل توجهی میان الگوی اداری ایران و فرانسه (از حیث ساختاری) وجود دارد که در این نوشتار به عنوان زیرموضوع اشاره شده است. مسئله اصلی مورد نظر از تهیه این گزارش، آن است که برای درج در ایجاد ساختار مستقل از دادگاه‌های دادگستری برای رسیدگی به دعاوی اداری، تا چه میزان در ایران وجود داشته است؟ آیا برای تأمین اقتضات دعاوی اداری، ایجاد ساختار مستقلی برای رسیدگی به دعاوی مزبور (به صورت مستقل از قوه قضاییه یا مستقل از دادگاه‌های دادگستری) ضروری است؟

فهرست مطالب

۹	مقدمه
۱۱	مبحث اول: الگوهای دادرسی اداری
۱۱	بند اول) رسیدگی تخصصی به دعاوی اداری
۱۱	۱- مبانی نظری
۱۳	۲- بررسی نظام‌های حقوقی مربوط
۱۸	بند دوم) ایجاد دادگاه‌های اختصاصی اداری
۱۸	۱- مبانی نظری
۲۰	۲- بررسی نظام‌های حقوقی مربوط
۲۶	بند سوم) تعدد ساختاری نظام قضایی
۲۷	۱- ساختار و صلاحیت‌های شورای دولتی فرانسه
	۲- مبانی نظری شکل‌گیری نظام دادرسی اداری مستقل از نظام قضایی
۳۱	(در فرانسه)
۳۴	۳- تحولات دادرسی اداری (در فرانسه) در گذر زمان
۳۵	۴- بررسی نظام‌های حقوقی مربوط
۳۹	مبحث دوم: دادرسی اداری در ایران
۴۱	بند اول) دادرسی اداری در دوره مشروطه
۴۱	۱- دادرسی اداری در متمم قانون اساسی مشروطه
۴۲	۲- دادرسی اداری در قوانین عادی
۴۴	بند دوم) دادرسی اداری پس از انقلاب اسلامی
۴۱	۱- بررسی مشروح مذاکرات مجلس بررسی نهایی قانون اساسی
۴۶	۲- بررسی نظام دادرسی اداری ایران (از حیث ساختاری) پس از انقلاب اسلامی
۴۹	۳- ارزیابی دادرسی اداری در ایران
۵۹	نتیجه
۶۳	فهرست منابع

مقدمه

دیوان عدالت اداری در نظام حقوقی ایران با اقتباس از شورای دولتی در نظام حقوقی فرانسه ایجاد شده است.^۱ تشکیل نهادی به نام «شورای دولتی» در فرانسه به منظور رسیدگی به دعاوی اداری (در عرض دادگستری)، عمدتاً ناشی از علل تاریخی بوده که در طول زمان و در بستر حقوقی و سیاسی خاص این کشور شکل گرفته است. تحقیق و بررسی درخصوص اینکه علل مزبور در سایر نظام‌ها از جمله ایران که از الگوهای مذکور اقتباس کرده‌اند، نیز وجود دارد و اینکه دلایل منطقی ایجاد چنین مرجعی راوند توجیه‌کننده ایجاد ساختار مستقلی برای دادرسی اداری در کنار مراجع عمومی دادرسی باشد، مبنای اصلی مورد نظر برای انجام این پژوهش است. این امر به خصوص با توجه به تجربه برخی از نظام‌های حقوقی پیشرفته (آلمان) در ایجاد مراجع دادرسی که از جمله شامل دادگاه‌های اداری نیز می‌شود، قابل توجه به نظر می‌رسد.

با عنایت به مراتب فوق، درخصوص موضوع یادشده سؤالات زیر قابل طرح است: مبنای نظری ایجاد ساختار مستقل برای دادرسی اداری در نظام حقوقی ایران تا چه میزان موجه است؟ آیا نمی‌توان در هاله‌ای از ابهام اختار دادگستری و البته با ایجاد محاکم اختصاصی به منظور رسیدگی به دعاوی اداری و یا حتی رسیدگی تخصصی به دعاوی یادشده، هدف مورد نظر از ایجاد دیوان عدالت اداری را محقق کرد؟ این امر به‌ویژه از جهت تبعات و پیامدهای تشکیلاتی و به تبع آن ساختار مستقل برای دادرسی اداری در نظام قضایی و نیز مسائل مربوط به تعریف مرز صلاحیت مراجع مزبور از دادگاه‌های عمومی دادگستری، حائز اهمیت است.

۱. لازم به ذکر است سابقه تاریخی ایجاد مرجع دادرسی اداری در ایران به قانون راجعه شورای دولتی (مصوب ۱۳۳۹/۲/۷) برمی‌گردد. البته پیش از این تاریخ نیز احکامی در متمم قانون اساسی مشروطه و قانون استخدام کشوری (مصوب ۱۳۰۱) پیش‌بینی شده بود که در مبحث دوم این نوشتار به آنها اشاره خواهد شد.

منظور از دعاوی اداری در این جستار، دعاوی مطرح‌شده علیه مصوبات، تصمیمات و اقدامات مأموران و واحدهای دولتی است. فلذا معاییر مورد نظر برای تعریف دعاوی اداری، هم معیار سازمانی است و هم معیار ماهوی. درخصوص معیار نخست، دعاوی اداری دعوایی است که علیه یکی از مقامات و یا مراجع دولتی (و در برخی کشورها، کلیه اشخاص برخوردار از قدرت عمومی) مطرح می‌شود. درمورد معیار دوم نیز گفتنی است دعاوی اداری علیه تصمیمات و اقدامات اداری و نیز مصوبات واحدهای مزبور است. بنابراین، شکایات کیفری از مقامات و مأموران دولتی خارج از حوزه دعاوی مزبور می‌باشد.

در این شتابان ابتدا به بررسی الگوهای دادرسی اداری در کشورهای مختلف خواهیم پرداخت، سپس به صورت خاص وضعیت دادرسی در نظام حقوقی ایران را مورد بررسی قرار دهیم.